

GLÓWNE RODZAJE PRZESTĘPCZOŚCI ZORGANIZOWANEJ

Anna Marczyk

Abstrakt

Przestępczość zorganizowana jest istotnym problemem współczesnego świata, stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa i demokracji. W przekazach medialnych można usłyszeć o kategorii przestępstw nazywanych zorganizowanymi, co w polskich realiach nie jest problemem nowym. Jest bardzo ważny nie tylko z punktu widzenia jego znaczenia społecznego, ale także dlatego, że dotyczy wiarygodności organów państwa i potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego państwa.

Celem niniejszej pracy jest scharakteryzowanie owego zjawiska i wskazanie jego głównych rodzajów.

Abstract

Organized crime is an important problem of contemporary world and poses danger to security and democracy. In media's transmissions we can hear of categories of crimes referred to as organized, which in Poland isn't a new problem. It is important not only for its social meaning, but also because it concerns credibility of state authorities and the need of providing internal security of the state. The objective of this paper is to characterize this phenomenon and indicate its main genres.

Słowa kluczowe

Przestępczość zorganizowana, bezpieczeństwo, prawo międzynarodowe

Keywords

Organized crime, security, international law

Przestępczość zorganizowana obejmuje różne dziedziny życia publicznego i gospodarczego. Jej działalność koncentruje się zwłaszcza na:

- produkcji, dystrybucji i tworzeniu dróg przerzutowych narkotyków,
- przemyśle oraz nielegalnej produkcji alkoholu i wyrobów tytoniowych,
- przemyśle oraz nielegalnym handlu bronią i materiałami wybuchowymi,
- praniu brudnych pieniędzy,
- fałszerstwach środków płatniczych i papierów wartościowych,
- wymuszeniach rozbójniczych (haracze, porwania).¹

Na podstawie policyjnego rozpoznania oraz statystyk można wyróżnić wiele kierunków aktywności polskiej przestępczości zorganizowanej. Podstawowe to: obrót i handel narkotykami, pranie brudnych pieniędzy, działania korupcyjne. Rozwój czarnego rynku walutowego stwarzał możliwość osiągnięcia dużych zasobów finansowych, które mogły zostać zainwestowane w nowe działania przestępcze. Przekształcenia własnościowe, rozwój systemu bankowego i giełdowego, zwiększenie wymiany towarowej z zagranicą, powstawanie wielu spółek i firm przy niespójności lub braku przepisów prawa przyczyniły się do zwiększenia przestępczości.

Następowały zmiany w strukturze przestępczości, stosowanie przemocy i brutalizacja (posługiwanie się bronią palną) stawały się coraz bardziej powszechne. W latach 90 tych pojawiły się zabójstwa na zlecenie, które były związane z przestępczością porachunkową, występowały przypadki spowodowania niebezpieczeństwa powszechnego poprzez powodowanie eksplozji materiałów wybuchowych a także podpalenia. Motywy tego rodzaju przestępczości były różne - załatwianie porachunków, które wynikały z konfliktów na tle działalności przestępczej, wymuszanie haraczy, odzyskiwanie długów.

W połowie lat 90 nasilały się przypadki wymuszenia haraczy za tzw. ochronę, której ofiarami stawały się najczęściej osoby prowadzące działalność gospodarczą typu usługowego. Działalność gangów zajmujących się wymuszeniami często polegała na podszywaniu się pod firmy ochroniarskie. Zwalczanie tego typu przestępczości było utrudnione ze względu na fakt, iż ludzie z różnych przyczyn nie zgłaszali tego przestępstwa organom ścigania.

¹ B. Hołyst, *Kryminologia*, s. 422.

W Raporcie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 1999 r. („Stan bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego 1999 r.”) za bardzo niekorzystne zjawiska w strukturze przestępczości uznano:

- nasilenie tzw. przestępstw porachunkowych czyli zabójstw, rozbojów, pobić, terroryzmu kryminalnego; nowymi kryminologicznymi kategoriami najcięższych przestępstw stały się zabójstwa na tle porachunków finansowych oraz zabójstwa na zlecenie, które często popełniane są przez zawodowych zabójców;
- zwiększenie liczby oraz pogłębienie profesjonalizacji grup przestępczych, coraz więcej przestępstw zarówno o charakterze kryminalnym, jak i gospodarczym jest dokonywanych grupowo w zorganizowany i zaplanowany sposób.²

Na dalsze kształtowanie się przestępczości zorganizowanej w Polsce miało wpływ przystąpienie do Unii Europejskiej 1 maja 2004 r. i łączące się z tym otwarcie granic. Stworzyło to dobre warunki do organizowania się międzynarodowych grup przestępczych zajmujących się m.in. handlem narkotykami. Wzrosła korupcja wśród funkcjonariuszy celnych, która była już widoczna w połowie 2005 r. W związku ze znacznym zróżnicowaniem cen wyrobów tytoniowych wzrosła przestępczość w dziedzinie przemytu papierosów i zakładanie nielegalnych fabryk tytoniowych i także alkoholowych. Polska coraz częściej postrzegana jest jako kraj produkcji i nielegalnego tranzytu wyrobów tytoniowych. Nielegalnej produkcji, dystrybucji oraz przemytowi papierosów towarzyszą też inne przestępstwa jak np. nielegalny obrót surowcami do ich produkcji, fałszerstwa dokumentów, przestępstwa celno-skarbowe.

1.1 PRZESTĘPCZOŚĆ NARKOTYKOWA

Jednym z przejawów przestępczości zorganizowanej jest wytwarzanie, handel i dystrybucja środków odurzających. Ten obszar przestępczości jest jednym z bardziej dochodowych nielegalnych procederów, który w zasadzie zawsze ma zasięg międzynarodowy, ponieważ kraje produkujące narkotyki eksportują towar nielegalnie na rynki zbytu w Europie i w USA.

Narkomania była zjawiskiem groźnym już w 60,70 - tych latach, jednak nie było to aż tak pospolite i nie miało cech zorganizowanego związku. Występowały grupy i środowiska narkomanów przyjmujących polską heroinę („kompot”) produkowanej ze słomy makowej. Do połowy lat 80 - tych w Polsce nie notowano zorganizowanego handlu środkami odurzającymi, jedynie miały miejsce przestępstwa

² <http://www.mswia.gov.pl/portal.php?serwis=pl&dzial=206&id>.

związane z narkomanią np. włamania do aptek, fałszowanie recept. Jednak z upływem czasu zaobserwować można upowszechnianie się tego zjawiska, które ogarnęło całe społeczeństwo, ponieważ narkotyki służą do zaspokajania coraz większych potrzeb społeczeństwa - obok środków, które redukują odczucie bólu, poprawiają nastrój, uspokajają, są też takie, które ułatwiają uczenie się, odchudzanie, przyrost masy mięśniowej (anaboliki). Zapotrzebowanie na narkotyki stawało się coraz większe, przynosząc tym samym duże zyski, a ponieważ obrót nimi jest prawnie zakazany, (ustawa z dnia 24.04.1997 r. o przeciwdziałaniu narkomanii Dz. U. 1997 r. Nr 75, poz. 468 ze zm.) to te zyski trafiają w większości do przestępczości zorganizowanej lub do indywidualnych dealerów.

W ciągu ostatnich kilkunastu lat widać także istotne zmiany w zjawisku narkomanii w Polsce. Od początku lat 90-tych Polska stała się ważnym krajem tranzytowym na międzynarodowym szlaku przemytu. Istotne znaczenie ma tu centralne położenie naszego kraju, gdzie przebiegają główne trasy przewozu heroiny - „tzw. szlakiem bałkańskim z rejonów tzw. Złotego Trójkąta (Birma, Tajlandia, Laos) i Złotego Półksiężyca (tj. z Turcji, Pakistanu i Afganistanu), kokainy z Ameryki Południowej, haszyszu i marihuany z Maroka i Nigerii. Dogodne szlaki komunikacyjne - lądowe, morskie, powietrzne, a zarazem otwarcie granic powoduje stale zwiększający się przepływ towarów i ludzi, a co za tym idzie - możliwości przemytu”³. Jednak nie tylko centralne położenie kraju temu sprzyjało, ale także liberalne przepisy prawno-karne w zakresie zwalczania przestępstw narkotykowych, brak doświadczenia i właściwego wyposażenia służb zajmujących się zwalczaniem przemytu narkotyków.

Polska była też znaczącym producentem i eksporterem amfetaminy i innych syntetycznych środków odurzających, których głównymi odbiorcami były kraje skandynawskie i Niemcy (polska amfetamina zaspokajała od 20-50 % popytu na ten narkotyk w Europie zachodniej). Jej silna pozycja na nielegalnym rynku była spowodowana tym, że charakteryzowała się wysoką jakością i czystością a także w przystępną ceną. Pod koniec lat 90 w Polsce działały co najmniej trzy kartele amfetaminowe - warszawski, trójmiejski, zachodniopomorski. W wyniku wielomilionowych zysków przestępcy zbudowali potężną infrastrukturę konieczną do prowadzenia działalności. Kartele narkotykowe miały podobną do siebie strukturę. Najbardziej efektywna była struktura piramidowa. Na jej szczycie stał

³ Z. Rau, *Przestępczość...*, s. 161.

koordynujący działalność szef, który miał dostęp do dostawców narkotyku. Następnie dealerzy, którzy rozprowadzali większe ilości narkotyku i koordynowali działalność bezpośrednich sprzedawców, im z kolei często pomagali naganiacze, którzy ułatwiali kontakt z klientem. Szeroki obrót narkotykami („dilerka”) wymusza włączenie do działalności dużej ilości osób, zwłaszcza młodych, dla których często jest to pierwszy kontakt z grupą przestępczą. Dlatego ważne jest, aby przeciwdziałać pozyskiwaniu nowych członków do działalności narkotykowej.

W ostatnim czasie na nielegalnym rynku pojawiają się nowe odmiany narkotyków syntetycznych, których nieznaną skład i właściwości mogą doprowadzić do śmierci (np. tabletki extasy, UFO) lub powodować nieodwracalne negatywne skutki. Obowiązujące prawo reguluje przestępstwa wyrobu i handlu narkotykami w ustawie z dnia 24.04.1997 r. o przeciwdziałaniu narkomanii.

Rezultaty zwalczania przestępczości narkotykowej nie są zbyt zadowalające, pomimo tego, że handlarze narkotyków są głównym obiektem zainteresowania organów ścigania w wielu krajach. Przyczyną małej skuteczności jest fakt, że narkotyki są towarem, na który jest dość duże zapotrzebowanie, a ceny ze względu na duże ryzyko związane z dostarczaniem są wysokie. Jest oczywiste, że dopóki będzie popyt, a dochody ze sprzedaży mogą sięgać nawet 1.000% to zawsze będą osoby, które zaryzykują.

Jeśli chodzi o przestępczość narkotykową to można zauważyć tendencję wzrostową. Nasz krajowy rynek upodabnia się do rynków państw krajów Europy Zachodniej - popyt na poszczególne rodzaje środków się zmienia, ale ogólnie popyt rośnie. Dlatego, aby skutecznie zwalczać przestępczość narkotykową Polska Policja stała się członkiem m. in. Międzynarodowej Konferencji Antynarkotykowej (*International Drug Enforcement Conference*) w 2006 r. w Kanadzie. Przystąpienie do IDEC - platformy współpracy międzynarodowej w zakresie ścigania przestępczości związanej z produkcją, nielegalnym obrotem, przemytem i użytkowaniem, pozwoli skuteczniej rozwiązywać problemy strategiczne zwalczania przestępczości narkotykowej. W ramach tych działań Polska Policja od 1990 roku gromadzi i analizuje informacje dotyczące nielegalnych laboratoriów i tras przemytu. Wzajemne przekazywanie umiejętności i doświadczeń w tym zakresie pomiędzy państwami a także poszerzanie źródeł wymiany informacji przyczyniło się

do skuteczniejszego działania Policji.⁴ W 2006 r. CBS KGP zlikwidowało 12 (20) laboratoriów narkotyków syntetycznych (Tabela 1).

2.2 PRZESTĘPCZOŚĆ KRYMINALNA

Działalnością przestępczą, która stanowi wielki biznes i cały czas się rozrasta, jest handel ludźmi. Według Francuskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych handel ludźmi jest trzeci po handlu narkotykami i bronią. Jego głównymi ofiarami wydają się być kobiety i nieletni, jednak obecnie na świecie jest to wyzyskiwanie ludzi niezależnie od wieku i płci. Szacunki Komisji Europejskiej (2001 r.) wskazują na to, że rocznie przemyca się do Europy Zachodniej ok. 120 000 kobiet i dzieci.⁵

Można rozróżnić następujące formy: handel dziećmi - nielegalne adopcje, pedofilia; handel kobietami - nakłanianie do wyjazdu za granicę, zmuszanie do prostytucji; handel narządami - sprzedaż organów pobieranych od żywych dawców; handel tanią siłą roboczą - pobyt i praca takich ludzi jest nielegalna, wynagrodzenie niższe lub brak zapłaty, zmuszanie do pracy, znęcanie się, izolacja. Niestety rozszerzenie UE poprzez zniesienie granic, globalizacja, unowocześnienie komunikacji i informatyzacji ułatwia tą działalność. Polska stała się krajem tranzytowym, przez który przetrzucano kobiety z byłego Związku Radzieckiego czy Krajów Europy Wschodniej do Europy Zachodniej. W dzisiejszych czasach spotykamy się z takim zjawiskiem jak importowanie ludzi do Polski jako kraju docelowego. Grupy zorganizowane, które specjalizują się w handlu ludźmi, pozyskują kobiety np. z Bułgarii, z byłego ZSRR kontrolując cały ten proces (rekrutacja, transport). Kobiety te świadczą usługi seksualne w agencjach towarzyskich, salonach masażu lub są sprzedawane do klubów nocnych w innych krajach. Ofiary często nie powiadamiają organów ścigania, sygnalizują jedynie swoją krzywdę organizacji, która świadczy pomoc i wsparcie w takich sytuacjach.⁶

W związku z otwarciem granic pojawiły się także niewolnicze obozy pracy (Włochy), gdzie byli przetrzymywani obywatele polscy. Osoby te były werbowane na terenie kraju pod pretekstem zatrudnienia za granicą i wysokich zarobków. Na miejscu okazywało się jednak, że muszą wykonywać niewolniczą pracę w warunkach, które urągają ludzkiej godności. Ponadto zostawali pozbawieni jakichkolwiek pieniędzy, dokumentów. Aby wymusić posłuszeństwo stosowano

⁴ <http://warszawa.policja.gov.pl/?page=Structure&id=8&nid=2156>.

⁵ <http://www.cafebabel.com/pol/article/16333/najstarszy-handel-wiata.html>.

⁶ <http://www.policja.pl/portal/pol/303/5154/koncepcja.html>.

wobec nich przemoc fizyczną, psychiczną. Ujawniono także przypadki handlu dziećmi w celu nielegalnej adopcji, gdzie Polska jest krajem pochodzenia „towaru”.

W związku z tym, że jest to problem międzynarodowy należy podać najbardziej istotne unijne regulacje prawne w tej kwestii, a mianowicie trzeba wymienić:

- Decyzję ramową Rady Europy z dnia 19 lipca 2002 r. o zwalczaniu handlu ludźmi,
- Decyzję ramową Rady Europy z dnia 22 grudnia 2003 r. o zwalczaniu wykorzystywania seksualnego dzieci i pornografii dziecięcej,
- Dyrektywę Rady Europy z dnia 29 kwietnia 2004 r. o zezwoleniach na pobyt wydawanych obywatelom państw trzecich będących ofiarami handlu ludźmi, lub niektórzy byli podmiotem działań ułatwiających nielegalną imigrację, a współpracują z kompetentnymi organami. Zwalczanie procesu handlu ludźmi ze względu na szeroki zasięg międzynarodowy nie może ograniczać się tylko do działań podejmowanych w ramach krajów Unii Europejskiej. Biorąc pod uwagę charakter zjawiska, Komisja Europejska ściśle współpracuje z odpowiednimi organizacjami międzynarodowymi, w tym z ONZ, Radą Europy, Paktem na rzecz stabilności w Europie południowo-wschodniej. Komisja ta ma upoważnienie Rady Europy do negocjowania w imieniu Wspólnoty Europejskiej projektu Konwencji Rady Europy na rzecz Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi, w zakresie kompetencji Wspólnoty.

Dnia 16 września 2003 r. Rada Ministrów przyjęła Krajowy Program Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi, który został opracowany przez Prezesa Rady Ministrów powołany zarządzeniem z dnia 5 marca 2004 r. Zespół ds. Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi. Obecnie program ten realizowany jest w ramach kontynuacji na lata 2005-2006. Grupa Robocza Zespołu do spraw Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi opracowała „Algorytm postępowania funkcjonariuszy organów ścigania w przypadku ujawnienia przestępstw handlu ludźmi”. Potrzeba opracowania takiego dokumentu było wielokrotnie sygnalizowana przez funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej, którzy byli uczestnikami szkoleń dotyczących procedur postępowania z ofiarami i świadkami handlu ludźmi. Problem ten jest szczególnie dostrzegalny w związku z uruchomieniem 1 stycznia 2006 r. programu wsparcia i ochrony cudzoziemców - ofiar handlu ludźmi, realizowanego przez Fundację „La Strada” jako zadanie zlecone przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Wymaga on profesjonalnego

przygotowania i zaangażowania funkcjonariuszy zajmujących się problematyką handlu ludźmi. Zwalczanie tego handlu, ze względu na ciężar gatunkowy tego rodzaju przestępstw, złożoność procesu wykrywczego, sposoby uzyskiwania i gromadzenia materiału dowodowego, specyficzny charakter postępowania z ofiarą i świadkami, zorganizowany charakter grupy przestępczej (często na skalę międzynarodową) wiąże się z koniecznością podjęcia rozwiązań ukierunkowanych na rozpoznawanie i skuteczne zwalczanie tego typu przestępczości.⁷

Tendencją obserwowaną w 2000 r. jest multiprzestępcza działalność grup kryminalnych, wykorzystujących każdą możliwość popełnienia najbardziej zyskownych przestępstw, a także wchodzenie w obszar nielegalnej i legalnej działalności gospodarczej, związanej z wyłudzeniami finansowymi oraz towarowymi, lokowaniem przestępczych zysków w legalny obrót gospodarczy i finansowy. Nasilił się także proceder uprowadzeń dla okupu (także uprowadzeń nieletnich) oraz kradzież i legalizacja luksusowych samochodów na szeroką skalę.⁸

Porwania, uprowadzenia dla okupu są szczególnie niebezpiecznym zjawiskiem choćby z tego względu, że metody, jakimi posługują się przestępcy są niezwykle skuteczne, ponieważ łatwo można manipulować człowiekiem, jeśli ma się wpływ na najważniejsze dla niego dobra, takie jak zdrowie, życie czy wolność ich samych lub bliskich. W takiej sytuacji człowiek jest w stanie spełnić każde żądanie. Z danych KGP wynika, że w 2000r. odnotowano 22 uprowadzenia dla okupu, w 2001r. -32, w 2002r. - 29, w 2003r. -38.⁹ Porwania zdarzają się najczęściej w dużych miastach i zależą od zamożności potencjalnych ofiar. Na porwania często narażone są osoby powiązane ze światem przestępczym; osoby związane z legalnym biznesem - w szczególności dzieci rodziców prowadzących dochodową działalność uchodzące za zamożne; biznesmeni i handlowcy, którzy są dłużnikami grup przestępczych.¹⁰

Podstawą prawną ścigania uprowadzeń dla okupu jest przepis art. 252k.k. Na uwagę, także zasługuje międzynarodowa konwencja przeciwko braniu zakładników (z dn.18.12.1979 r.), uchwalona w ramach ONZ, która w stosunku do Polski weszła w życie dnia 24.06.2000 r.

⁷ <http://www.policja.pl/portal/pol/303/5154/koncepcja.html>.

⁸ Z. Rau, *Przestępczość...*, s. 148.

⁹ www.mswia.gov.pl.

¹⁰ J. Karczmarek, *Porwania dla okupu jako akt terroru oraz nowa forma działania przestępczości zorganizowanej*, [w:] red. E.W. Pływaczewski, *Przestępczość...*, s. 300.

W ostatnich latach uprowadzenia stały się zjawiskiem częściej spotykanym z powodu dużych zysków, jakie dostarczają i przy stosunkowo łatwiejszym zorganizowaniu niż np. napad na bank lub konwój. Dlatego jest to jedno z najpoważniejszych czynów w dziedzinie przestępczości kryminalnej, które w najbliższej przyszłości może stanowić poważne zagrożenie.

2.3 PRZESTĘPCZOŚĆ EKONOMICZNA

Dochody pochodzące z nielegalnej działalności muszą być maskowane z powodu ryzyka wykrycia tejże działalności. Proces ten nazywany jest praniem brudnych pieniędzy. Polega na ukryciu nielegalnych korzyści i bezpiecznemu włączeniu ich do legalnego obrotu finansowego i gospodarczego. Najbardziej znaną metodą tego procederu jest zawyżanie przychodów z działalności, której dokładne rozmiary są trudne do skontrolowania. Pojęcie to po raz pierwszy użyto w latach dwudziestych XX wieku w Stanach Zjednoczonych, gdy działała mafia chicagowska kierowana przez Alą Capone. Aby ukryć zyski z nielegalnej produkcji, sprzedaży i przemytu alkoholu członkowie mafii prowadzili legalną działalność handlowo-usługową jak np. sklepy czy pralnie (stąd nazwa), a nielegalne dochody dopisywali do codziennych utargów.

Zjawisko prania brudnych pieniędzy stanowi jedną z najtrudniejszych do wykrycia kategorii przestępczości w sferze finansowo-gospodarczej. Środki te pochodzą z różnego rodzaju działalności kryminalnej, skupiają się na tak dochodowych obszarach jak - handel narkotykami, bronią, żywym towarem, oszustwa podatkowe i celne, fałszerstwa, korupcja.

W dzisiejszych czasach w międzynarodowym praniu pieniędzy na większą skalę włącza się skomplikowane operacje finansowe, które są ułatwione przez postęp techniczny w sektorze finansowym. Można wyróżnić kilka faz prania pieniędzy:

1) faza związana z umiejscowieniem kapitału - wejście do legalnego systemu tzn. ulokowanie pieniędzy w banku, wymiana banknotów na inne nominały czy waluty. Przykładami transferowania kapitału za granicę może być: metoda walizkowa tzn. zwykle przewożenie pieniędzy, możliwe do stosowania na terenie UE; przemyt kanałami przerzutowymi np. skrytki w samochodzie; transfer dóbr luksusowych, czyli zakup drogich towarów np. samochodów, przewóz za granicę i sprzedaż; bezpośredni przekaz elektroniczny.

2) ukierunkowanie na oddzielenie nielegalnych dochodów od źródła pochodzenia - ukrycie śladów rachunkowych poprzez dokonywanie wielokrotnych operacji transferu pieniędzy na konta w różnych bankach i państwach.

3) puszczanie w obieg środków finansowych, czyli ponowne inwestowanie pieniędzy w handel, nieruchomości, działalność przemysłową.

Odpowiednie ukrywanie obrotu środków finansowych ma duże znaczenie w zorganizowanym świecie przestępczym, ponieważ muszą liczyć się z tym, że kwoty dokonywanych transakcji (ich wielkość) mogą zwrócić uwagę rynku finansowego - organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Dlatego pranie brudnych pieniędzy jest zasadniczą podstawą funkcjonowania tej przestępczości.¹¹

Problem ten jest w Polsce bardzo aktualny a skala tego zjawiska będzie w przyszłości narastać, ponieważ nasz system prawny w tej kwestii posiada luki, jest słaba kontrola, coraz większa prywatyzacja (co można wykorzystać do lokowania nielegalnych funduszy) otwarcie Polski na świat (wejście do UE, układ z Schengen) - w rezultacie nasz kraj staje się dobrym miejscem do lokowania i inwestowania brudnych pieniędzy. Ustawa z dnia 16.11. 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzania do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł (Dz. U. tj. z 2003 r. Nr 153 poz.1505) określa cele, zakres obowiązków i uprawnienia Generalnego Inspektora Informacji Finansowej, który wdrożył system informatyczny umożliwiający instytucjom (banki, zakłady ubezpieczeń, fundusze inwestycyjne) elektroniczne przesyłanie danych do GIIF. Jest to element systemu przeciwdziałania i zwalczania przestępczości zorganizowanej, który wykonuje dwie grupy zadań: o charakterze badawczo - analitycznym (gromadzenie informacji uzyskanych od instytucji do tego zobowiązanych); prewencyjnym (podejmowanie działań, aby przeciwdziałać wprowadzaniu do obrotu finansowego określonych wartości majątkowych).¹²

Pranie pieniędzy ma aspekty nie tylko kryminalne i ekonomiczne, ale też prawne. Przestępstwo to jest wyodrębnione i stypizowane w ustawach prawnokarnych. W polskim prawie karnym to zachowanie zostało zabronione w ustawie z dnia 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego (art. 5), później zostało zastąpione art.299 k.k. z 1997 r. [- ostatnia nowelizacja tego przepisu dokonana została ustawą z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących

¹¹ E.W. Pływaczewski, *Proceder prania brudnych pieniędzy, Studia i materiały*, Toruń 1993, s. 18-19.

¹² W. Mądrzejowski, *Przestępczość...*, s. 111-112.

z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu terroryzmu (Dz. U. Nr 116, poz 1216)] „Typ podstawowy przestępstwa prania pieniędzy określony został przez ustawodawcę w art. 299 §1 k.k. Dopuszcza się go sprawca, który środki płatnicze, papiery wartościowe lub inne wartości dewizowe, prawa majątkowe albo mienie ruchome lub nieruchome, pochodzące z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego, przyjmuje, przekazuje lub wywozi za granicę, pomaga do przenoszenia ich własności lub posiadania albo podejmuje inne czynności, które mogą udaremnić lub znacznie utrudnić stwierdzenie ich przestępnego pochodzenia lub miejsca umieszczenia, ich wykrycie, zajęcie albo orzeczenie przepadku. Zachowania takie zagrożone są karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.”

Organizacje przestępcze, które zajmują się przestępczością ekonomiczną prowadzą swoją działalność pod przykrywką firm i podmiotów gospodarczych. Duże straty dla Skarbu Państwa przynoszą transakcje finansowe o znacznej wartości, związane z nabywaniem nieruchomości, akcji a następnie ich odsprzedaż z założeniem nie wywiązywania się z zaciągniętych zobowiązań.

Obserwuje się także wyłudzenie podatku VAT zarówno przy fikcyjnym wewnątrz krajowym obrocie gospodarczym jak i przy pozorowanym eksporcie za granicę. Prowadzone są wyłudzenia znacznych kwot pieniędzy poprzez zakładanie fikcyjnych firm lub kupowanie istniejących, które służą wyłudzeniu towarów na opóźniony termin płatności - gdy upłynie termin płatności, firmy te są likwidowane i przenoszone do innego regionu.

Można zauważyć także wzrost aktywności grup przestępczych w działaniu na szkodę instytucji bankowych, kapitałowych, finansowych polegające na wyłudzeniu kredytów, leasingów z wykorzystaniem fałszywych dokumentów, zaświadczeń, przelewów. Dotyczy to także fałszowania kart płatniczych, wyłudzeń towarów i kwot pieniężnych przy użyciu sfałszowanych środków płatniczych.

Przeciwdziałanie i zwalczanie prania pieniędzy jest najłatwiejsze na pierwszym etapie -umiejscowienia, kiedy zyski są wprowadzane do systemu finansowego państwa. Dlatego obowiązki nałożone na instytucje mają utrudniać umiejscowienie przez np. identyfikację klientów, przejrzystość dokonywanych transakcji, procedury wstrzymywania transakcji lub blokady rachunku (ustawa z dn.16 listopad 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzania do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł).

Korupcja jako problem uczciwości urzędników pojawiła się już od zarania istnienia państwa. Pomimo tego, że zjawisko to nazywano publicznie najbardziej przestępnym i uwłaczającym to nawet najsurowsze kary nie odstraszały sprawców od popełniania tego występku ani w historii ani w czasach współczesnych. Korupcja w znaczeniu klasycznym jest to przyjmowanie lub żądanie przez urzędnika instytucji państwowej i samorządowej korzyści majątkowej lub osobistej w zamian za wykonanie czynności służbowej lub naruszenie prawa. Jest to zjawisko społeczne, które pojawia się szczególnie tam, gdzie mamy do czynienia z jednej strony z fakultatywnym systemem podejmowania decyzji, z drugiej strony z brakiem możliwości skutecznej kontroli tego procesu. Towarzyszą temu duże korzyści dla obu stron i jeszcze większe koszty ekonomiczne i społeczne, dlatego w większości współczesnych państw kodeksy karne przewidują kary zarówno za korupcję czynną (przekupywanie innych), jak i bierną (przyjmowanie łapówek).

Najczęstsze działania o charakterze korupcyjnym to:

- przekupstwo (łapownictwo),
- wykorzystywanie środków budżetowych i majątku publicznego do celów prywatnych lub osobistych korzyści,
- płatna protekcja,
- handel wpływami (poparcie w wyborach w zamian za zdobycie wpływów),
- nieprawidłowości dot. zamówień publicznych, kontraktów, decyzji sądów,
- uchylanie się przed obowiązkiem celnym, podatkowym itp.
- świadome, niezgodne z prawem dysponowanie środkami z budżetu państwa i majątkiem, który jest dobrem publicznym,
- faworyzowanie,
- nepotyzm, kumoterstwo.¹³

Straty w wyniku korupcji są wielokrotnie większe niż te, które powoduje przestępczość pospolita. Parlamenti, elity polityczne, organizacje rządowe i pozarządowe, media oraz opinia publiczna uważają to zjawisko i towarzyszącą jej przestępczość zorganizowaną jako najpoważniejsze zagrożenie dla rozwoju społecznego i gospodarczego a także stosunków międzyludzkich. Nasilająca się korupcja narusza zaufanie do prawa i władz państwa, powoduje u obywateli brak poczucia bezpieczeństwa, niszczy podstawowe zasady moralne - uczciwość,

¹³ <http://www.policja.pl/portal/pol/101/1654/>.

lojalność, odpowiedzialność. Jest to zjawisko niezwykle złożone i powszechne - występuje we wszystkich systemach politycznych i gospodarczych.

„Wspólny interes wszystkich zamieszanych w ten rodzaj przestępstw sprawia, że są one bardzo trudne do wykrycia i jeszcze trudniejsze do udowodnienia. Jest to prawda na tyle powszechna, utwierdzająca w przekonaniu o bezkarności, że ma niewątpliwy wpływ na rozszerzanie się stref bezpośredniego zagrożenia tym zjawiskiem. Jeśli bowiem panuje przekonanie, że dając lub biorąc łapówki można bez zbytniego ryzyka szybko zarobić dużo pieniędzy, a w dodatku, że jest to zjawisko powszechne, to częstotliwość występowania z propozycją „sprawniejszego załatwienia sprawy” jest znacznie większa, niż gdyby istniało potwierdzone przykładami zagrożenie, że już sama propozycja może pociągnąć za sobą odpowiedzialność karną”¹⁴.

Dodatkowo walkę z korupcją utrudnia częściowo społeczna akceptacja tego zjawiska. W niektórych sferach życia nie spotyka się to z potępieniem, wręcz przeciwnie z aprobatą i podporządkowaniem się tym zwyczajom. Polacy godzą się na „miękką” formę korupcji w postaci drobnej łapówki, gdzie czasem trudno odróżnić ją od tzw. dowodu wdzięczności. „Twarda” korupcja jak przekupstwo czy nadużywanie uprawnień są potępiane, ponieważ nie są uważane za usprawiedliwioną konieczność.

Kształtowanie się korupcji w Polsce było możliwe, ponieważ do połowy 1991 r. brakowało przepisów karnych regulujących różne przejawy korupcji. W efekcie pojawiły się nowe uwarunkowania i formy korupcji związane z otwarciem granic, kształtowaniem się wolnego rynku, prywatyzacją a także z kryzysem prawa i wymiaru sprawiedliwości. Uwagę należy zwrócić na wykorzystanie korupcji do swoich celów przez zorganizowane grupy przestępcze a szczególnie do osiągnięcia wpływów na funkcjonowanie aparatu państwowego. Częstym zjawiskiem stało się tworzenie układów wiążących polityków i urzędników państwowych z przestępcami. W rezultacie następuje zatarcie granicy pomiędzy sferą prywatną a publiczną. Obecnie Policja ujawnia coraz więcej przestępstw korupcyjnych. Wynika to przede wszystkim z powołania w latach 2000 - 2004 osobnych wydziałów do walki z korupcją w Komendach Wojewódzkich Policji. W pierwszej połowie 2006 r. ujawniono ich 2,247 (ponad 20 % więcej niż w pierwszej połowie 2005 r.), głównie dzięki coraz większej liczbie zgłoszeń od obywateli. Powszechna korupcja i nasilająca się

¹⁴. Z. Rau , *Przestępczość...* , s. 267.

przestępczość powodują, że Polska jest postrzegana przez obywateli jako kraj mało bezpieczny.¹⁵

W dzisiejszych czasach zmieniają się nie tylko formy korupcji, ale także typ przestępcy. Drobni łapówkarze występują rzadziej, natomiast coraz więcej korupcji ujawnia się w obszarach administracji publicznej, mianowicie w działaniach związanych z przetargami publicznymi i koncesjami, nieuczciwą wyceną majątku Skarbu Państwa oraz jego prywatyzacją, w sektorze rolnictwa, a także wymiarze sprawiedliwości i organów ścigania. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej i związany z tym napływ i dystrybucja środków finansowych spowodowało, że także ten obszar jest zagrożony korupcją.

Dzisiejsza przestępczość zorganizowana różni się od tej z lat 80 -tych i wcześniejszych. Po II wojnie światowej w Polsce określana była jako zawodowa lub grupowa. Choć sprawcy kierowali się tą samą chęcią zysku czy władzy to ich sposoby i możliwości działania na pewno były inne niż te w XXI wieku. Przestępczość ta rzadko występowała jako przedmiot badań, być może dlatego, że nie miała tak szerokich rozmiarów. Jednak wraz z rozwojem cywilizacji rozwinęła się na szeroką skalę przestępczość zorganizowana, która stała się powszechnym, międzynarodowym zjawiskiem.

Bibliografia

1. Hołyst B., *Kryminologia*, Warszawa 2001.
2. Rau Z., *Przestępczość. dla okupu jako akt terroru oraz nowa forma działania przestępczości zorganizowanej*, [w:] red. E.W. Pływaczewski, *Przestępczość*.
3. Pływaczewski E.W., *Proceder prania brudnych pieniędzy, Studia i materiały*, Toruń 1993.
4. Mądrzejowski W., *Przestępczość zorganizowana: system zwalczania*, Warszawa 2008.
5. Karczmarek J. Kierszka M., *Porwania dla okupu*, Warszawa 2008.

Źródła internetowe

1. <http://www.policja.pl/portal/pol/101/1654/>
2. <http://warszawa.policja.gov.pl/?page=Structure&id=8&nid=2156>

¹⁵ W. Mądrzejowski, *Przestępczość...*, s. 58-59.

3. <http://www.cafebabel.com/pol/article/16333/najstarszy-handel-wiata.html>
4. <http://www.policja.pl/portal/pol/303/5154/koncepcja.html>
5. <http://www.policja.pl/portal/pol/303/5154/koncepcja.html>
6. www.mswia.gov.pl
7. <http://www.mswia.gov.pl/portal.php?serwis=pl&dzial=206&id>